אבא שאול אומר. ערבי דאמר קרא לא להכשיר של בעל בא אלא ללמדך שצריך שתי מצות של ערבה אחת לאגדה בלולב ואחת למקדש להקיף את המזבח כדאמרינן לקמן בפרק לולב וערבה (דף מה.): **ורבנן.** דדרשי ערבי להכשיר של בעל ושל הריס למקדש מנא להו:

עשר נטיעות ערבה ונסוך המים הלכה למשה מסיני. אלו שלשה נשאלו בבית המדרש מנין להם מן התורה והשיבו שהלכה למשה מסיני הם ושמע השומע וגרסם כסדר ששמעם וכן שיעורין וחלקין ומחילין (לעיל דף ה:) שמען השומע וסדרן כסדר ששמען וכן בכל מקום. עשר נטיעות משנה היא בסדר זרעים (שביעית פ"א מ"ו) עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה שאין בין זו לזו אלא כמה שיש בין זו לחברתה ותפסו בית סאה שהוא י' אמה על י' אמה מפוזרות לאורך ורוחב בשוה חורשין כל בית סאה בשבילן ערב שביעית עד ר"ה אע"פ שמלוה מן התורה להוסיף מחול על הקדש כדנפקא לן[מ] מבחריש ובקציר תשבות חרוש של ערב שביעית הנכנס לשביעית ואסור לחרוש שלשים יום לפני ר"ה כדאמרינן בשמעתא קמייתא דמועד קטן (דף ג:) מקראי בנטיעות נאמר למשה מסיני שמותר לחרוש תחתיהם עד ר"ה כדי שלא יבשו ואם עשר הן ומפוזרות כהלכתן בתוך בית סאה נאמר למשה שיונקות בבית סאה כולה ומותר לחרוש את כולן[נ] בשבילן אבל אם אינם עשר או שאינן מפוזרות כהלכתן חורש תחת כל אחת ואחת כשיעור יניקתה לפי חשבון עשר לבית סאה ובאילנות זקנים נאסר י' יום לפני ר"ה כדאמרינן במועד קטן (שם) לר' ישמעאל מהלכתא ולר"ע מקראי וחכמים עשו סייג לתורה ואסרו בשדה הלבן מפסח ואילך ובשדה האילן בזקנים מעצרת ואילך ואמרו בזקנים מפני שיונקים הרבה שלש אילנות (ממטע עשרה[ס]) לבית סאה הרי אלו מצטרפים וחורשים כל בית סאה בשבילן עד עצרת לפי שכולו צריך להן וילתה מתורת שדה לבן ונעשית שדה אילן ואם אינם שלש חורש לכל אחד תחתיו לפי חשבון עד עצרת והשאר אסור מפסח ואילך: **ערבה.** למקדש דאילו ערבה לולב מקרא נפקא: **ונסוך המים.** לתמידין של שחר שבעת ימי החג כדאמרינן לקמן בפרק לולב וערבה (דף מח.) והתם מפרש כילד מנסכין בין מים בין יין וכל קרבנות כל ימות השנה אין נסכיהם אלא יין חוץ מן החג בתמיד של שחר שצריך שני ניסוכין: **מאי קראה.** דלפלפה לגריעותא ולא מינא דערבה היא דנרדייה מערבי מכל מקום: **קח על מים רבים צפצפה שמו.** כדמפרש ליה ר' אבהו אותו שנשרש ואחוז על מים רבים נעשה לפלפה אלמא גריעותא היא דבתוכחה נאמר ביחזקאל: **א"ר אבהו** גרסינן. ולא גרסינן אלא ולאו לפרושי טעמא דמתני' אלא מלתא בלחי נפשה היא הואיל ואיירי בקרא פרשיה: **ואיכא דמתני להאי קרא אמתני'.** דתנא דמתני' גופיה אייתיה במתני' ולאו ר' זירא והך אתקפתא דאתיי מתני לה בר' זירא ותירוצא דא"כ מאי שמו מתנו לה בלא גברא: **קנה שלה.** עץ שלה: **ופיה חלק.** חודן של עלין חלק ואינו עשוי פגימות פגימות: **והתניא דומה למגל כשר.** מגל קציר פגימותיה כולן נוטות לצד אחד עקומות כלפי בית יד שלה. מסר. היא מגירה שקורין שיג"ה ופגימותיה הולכות נוכחו[ג] ולהם שני עוקצין אחד מכאן ואחד מכאן כפגימות סכין: ה"ג משבחת לה בחילפא גילא. ולא גרס ומשבחת לה. חילפא גילא מין ערבה כשרה היא ופיה דומה למגל אבל שאר ערבה פיה חלק: **חילפא ערבתא.** לאו היינו חילפא גילא אלא לפלפה ועכשיו נשתנית משמה וקורין לה ערבה: **שיפורא.** כפוף: **חצוצרתא.** פשוטה ואינה של איל: **פתורתא פתורא.** האחת גדולה והאחת קטנה ושם היו רגילין לקרות לגדולה[ד] חלף קטנה ושל קטנה לגדולה: **אף אני אומר.** אף אני יש בידי עוד אחד שנתחלף שמה: **הובלילא.** לגפיי"ל: **בית הכוסות.** סוף הכרם שקורין פנג"ה והוא עשוי ככובע וכסוס ודופנו סביב (שפה) לו עבה כשתי דפנות ותניא (חולין דף נ:) מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד תחובה בעובי ולא ניקב נקב מפולש טריפה ובאותו שקורין עכשיו בית הכוסות אין חילוק להכשיר מפני שדופנו דק והוא היה רגיל לקרות הובלילא:

לגיטי

אבא שאול אומר [מ] ערבי שתים אחת ללולב ואחת למקדש ורבנן למקדש מנא להו הלכתא גמירי להו דא"ר אסי א"ר יוחנן [נ] **עשר נטיעות** [ס] **ערבה** [ע] **ונסוך המים הלכה למשה מסיני** ת"ר ערבי נחל הגדילות על הנחל פרט לצפצפה הגדילה בין ההרים א"ר זירא מאי קראה [א] קח על מים רבים צפצפה שמו א"ל אביי ודילמא פרושי קא מפרש קח על מים רבים ומאי ניהו צפצפה א"כ מאי שמו א"ר אבהו אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה והן שמו עצמן כצפצפה שבהרים איכא דמתני לה להאי קרא אמתניתא קח על מים רבים צפצפה שמו מתקיף לה ר' זירא ודילמא פרושי קא מפרש קח על מים רבים מאי ניהו צפצפה אם כן מאי שמו א"ר אבהו אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה והן שמו עצמן כצפצפה שבהרים ת"ר [ג] אי זהו ערבה ואיזהו צפצפה ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל והא תניא דומה למגל כשר דומה למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא [ה] בחילפא גילא אמר אביי שמע מינה האי חילפא גילא כשר להושענא פשיטא מהו דתימא [ו] הואיל ואית ליה שם לווי לא נתכשר קמ"ל ואימא הכי נמי ערבי נחל אמר רחמנא מכל מקום אמר רב חסדא [ז] הני תלת מילי אשתני שמייהו מכי חרב בית המקדש חלפת' ערבתא ערבתא חלפתא מאי נ"מ ללולב שיפורא חצוצרתא חצוצרתא שיפורא מאי נפקא מינה לשופר של ראש השנה פתורתא פתורא פתורא פתורתא למאי נפקא מינה למקח וממכר אמר אביי אף אני אומר בי כסי הובלילא הובלילא בי כסי למאי נפקא מינה [ח] למחט הנמצא בעובי בית הכוסות אמר רבא בר יוסף [ט] אף אני אומר בבל בורסיף בורסיף בבל למאי נפקא

ואחת למקדש. תימה דכיון דלית ליה הלכתא אימא אף בגבולין דמידי מקדש כתיב בקרא: **ורבנן למקדש מנא להו.** הכי נמי מני למיבעי לאבא שאול של בעל ושל הריס מנא ליה ושמא לית ליה ולית ליה נמי הא דדרשי רבנן לקמן[ט] ערבי נחל שתים אלא סבר ליה כרבי עקיבא דאמר הדס אחד וערבה אחת ואין הלכה כר"ע כדמוכח לקמן ולפי זה צריך ליזהר שלא ליטול ערבה ללולב אא"כ גדילה על הנחל דשתי דרשות לא דרשינן מערבי כדדרשינן לקמן וכדדרשינן הכא וכל הני תנאי דהכא ודלקמן מתניא גבי הדדי בתורת כהנים[י] משמע דמר דריש ליה הכי ומר דריש ליה הכי:

קנה שלה כו'. כיון דפירש סימני ערבה הוי סגי אלא להכשיר אף שאין בו ג' סימנים אלו כגון חילפא גילא לפיכך קתני סימני לפלפה למימר דוקא הני:

בית הכוסות. סוף הכרם שקורין פנגה והוא עשוי ככובע וכסוס ותניא מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד[ס] ולא ניקב נקב מפולש כשרה שהעור סותמו ומגין משני לדדין שהנקב מפולש טריפה ובאותו שקורין עכשיו בית הכוסות אין חילוק להכשיר מפני שדופנו דק והוא היה רגיל לקרות הובלילא כך פי' בקונט' ואם תמצא לומר דאין סברא שיהא טריפה הואיל ולא ניקב אלא חצי העור מצינן למימר דכולו ניקב וחיישינן שמא הבריא כי היכי דחיים בריא אלו טרפות (חולין דף מג:) גבי ישב לו קוץ בושט למאן דחיים לספק דרוסה והא דתנא התם[כ] המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ דמשמע דבעינן נקב מפולש לאו דוקא לחוץ מפולש אלא כלומר כלפי חוץ לאפוקי נקבו זה לתוך זה[ל] והא דקא אמרי'[מ] בעובי בית הכוסות מצד אחד כשרה צריך לפרש אותו צד מבפנים כלפי הרעי דאי צד חיצון שכלפי חלל הגוף אפי' לא ניקב כלל אלא שנמצאת מחט בחלל הגוף טריפה דאמרינן נקובי נקב ואתאי[נ] ואין נראה לר"ת לומר שהא טריפה בלא נקב אלא חצי העובי של המסס[ס] נמי מצד אחד כשרה והא דנקט עובי בית הכוסות רבותא קמ"ל אע"פ שניקב עור אחד שלם אפ"ה כשרה עד שינקבו שניהם ואיידי דנקט מצד אחד כשרה נקט נמי משני לדדין טריפה אף על פי דמילתא דפשיטא היא אי נמי ס"ד משני לדדין דניקבו שתי העורות כשרה לפי ששוכב ע"ג המסס ומדובק שם בשומן ומגין שלא יצא הרעי מידי דהוה אחלחולת שניקבה וירכים מעמידות אותה[פ] והא דנפקא מינה הכא במאי דאשתני שמייהו היינו נפקותא דלא תטעה מה שאמר מצד אחד כשרה היינו בהובלילא דהיינו המסס שקורין עכשיו בית הכוסות אבל מה שקורין הובלילא דהיינו מה שהיו רגילין לקרות בית הכוסות אפי' מצד אחד טריפה הואיל וניקב עור שלם וכן שלא נטעה נמי במשני לדדין טריפה דהוי במה שקורין עכשיו בית הכוסות דהוא המסס אבל מה שקורין עכשיו הובלילא דהוא מה שהיו קוראין תחלה בית הכוסות אפי' משני לדדין כשרה כחלחולת שניקבה וירכים מעמידות אותה:

נפקא

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לקמן מד. מוספתא פ"ג], ב) לקמן מד. תענית ג. מו"ק ג: ע"ש זבחים קי:, ג) [מוספתא פ"ב], ד) [לעיל לג.], ה) שבת דף לו. ע"ש, ו) כתובות עו: חולין מח: נ:, ז) [שם ע"ש], ח) ר"ה ט., ט) עמוד ב', י) אמור פרשה יב ועיין ילקו"ש רמז תרנא, כ) מב., ל) שם נד., מ) שם נ:, נ) שם מח:, ס) שם נ ע"א.

גליון הש"ם

גמרא ערבי שתים אחת ללולב. עי' לקמן דף מג ע"ב תוס' ד"ה והכיאו ולף מה ע"ב תוס' ד"ה א' ללולב:

תורה אור השלם

א) וַיִּקַּח מִזֶּרַע הָאָרֶץ וַיִּתְּנֵהוּ בִּשְׂדֵה זָרַע קָח עַל מַיִם רַבִּים צַפְצָפָה שָׁמוֹ: [יחזקאל יז, ה]

ליקוטי רש"י

עשר נטיעות. המפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה ערב שביעית עד ר"ה אע"ג דשאר שדות אין חורשין לפני שביעית ל' יום זה חורשין דהואיל אם אין חורשין שביבן מפסידין [תענית ג.]. המפוזרות בתוך בית סאה שהוא י' על י' חורשין כל השדה שלה בשבילן בערב שביעית עד ר"ה ואמרי הני הואיל וילדות הן איכא פסידא ימירא לכך חורשין עד ר"ה אבל זקינה אין חורשין עד ר"ה אלמא דהלכה למשה מסיני הן. **וערבה.** להקיף המזבח [מו"ק ג:]. **ונסוך המים.** כל שבעה [תענית שם]. **לשופר של ראש השנה.** אין תוקעין אלא באותו שעה האדם קורין תקועות והוא שופר או אם בא עם האדם לשאול במה יתקע אומרים לו בתקועות. **הובלילא.** מתחילה היו קורין להמסס הובלילא ולבית הכוסות בי כסי ועכשיו נשתנו [שבת לו.]. **בעובי בית הכוסות.** מקום יש בראש הכרם סמוך להמסס קרוי בית הכוסות שהוא כעין כוס ויש בו סביב שפתו עובי שני כפלים כפולים ודבוקים ובלע"ז רדובל"ן וגמלא מחט תחובה באותו עובי ומתוך עוביו אפשר לה שלא נקבתה כולו [כתובות עו:]. סוף הכרם שקורין פאנג"א ויש בו עובי שקורין דובלון ומתוכו עשוי כמין כוס עובי בית הכוסות דופן כפולה ודבוקין הכפלים זה בזה בשומן [שבת שם].

עין משפט נר מצוה

מ) **א** מיי' פ"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ה סמג לאוין רסז:
מא) **ב** מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה כ סמג שם וב"י טור או"ח סימן תרסד:
מב) **ג** מיי' פ"י מהלכות תמידין ומוספין הל' ו סמג עשין רה:
מג) **ד** ה מיי' פ"ז הלכות לולב הל' ג ד סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרמז סעיף א:

רבינו חננאל

אבא שאול אומר ערבי שתים אחת ללולב ואחת למקדש ולרבנן הלכתא גמירי לה עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלמ"מ תניא אידך ערבי [נחל] פרט לצפצפה שגדילה בין ההרים: **ת"ר איזהו ערבה** קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק זו היא ערבה איזוהי צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל זו היא צפצפה ואם היא מין ערבה שקוראין אותה חילפא גילא דומה למגל כשר דומה למסר פסול. **ואסיקנא חילפי [גילא].** היא ערבה שתיהן מין ערבות הן מיהו חילפא היא הדס רע כדגרסינן בנגמר הדין [דף מ"ד ע"א] אסא קאי בחילפא אסא שמיה ואסא קרו לה מכלל שהחילפא הדס רע הוא. **ח) וכן** שופר (וחצוצרות) [הוא חצוצרות] ופתורא היא פתורתא. **אמר אביי** אף אני אומר בי הובלילא היא בי כסי ובי כסי היא בי הובלילא למאי נפקא מינה למחט שנמצאת בעובי בית הכוסות בין אם יאמר לך בי הובלילא נמצא [בין אם בבי כסי בעובי בית הכוסות הוא]

חשק שלמה על ר"ח

ח) נראה דחסר בדברי רמינו ול"ל א"ר חסקא הני תלת מילי אשתנו שמייהו חלפתא היא ערבתא וכן שופר חצוצרות וכו'.

לעזי רש"י

שיג"ה. פירוש מסר, מגירה, משור (רש"י ישעיה י, טו). **צנפיי"ל.** פירוש המסס (רש"י שבת דף לו ע"א ועיין ערוך ערך מסס), הקיבה הראשונה של מעלי גרה (עיין רש"י חולין דף מב ע"א ד"ה ובית הכוסות). **פנצ"ה.** פירוש הכרס, הקרב (רש"י חולין דף לג ע"א ורש"י שמות כט, יג), הקיבה הראשונה של מעלי גרה.

הגהות וציונים

מ] כולה כצ"ל (רש"ש): **נ]** מהר"ם מ"ז (גליון): **ג]** בר"ן הולכות נכחן, וכ"ה בטור וב"י (סימן תרמ"ז): **ד]** גדולה כצ"ל (רש"ש): **ה]** בס"י תחוב בעוביו ולא כו' (גליון): **ו]** צריך להוסיף אלא דבהמסס נמי (מחנה אפרים), ובתוס' חולין נ ע"ב ד"ה מחט נוסף ונראה לו דהמסס נמי: